

UŽÍVÁNÍ TOČENICE V HERALDICE A NÁVRHY VLAJEK SOUHRADÍ TOČNÍK A ŽEBRÁK

Ves Točnick užívá od 9. ledna roku 2003 výsostné obecní symboly, tj. kromě práva razítka ještě znak a prapor, dnes obecnou terminologií již adekvátně nazývaným vlajkou. V těchto symbolech došlo k oživení již téměř 600 let starých osobních symbolů někdejšího českého krále Václava IV., mj. zakladatele horního hradu. Těmito symboly krále byly (kromě tradičního dvouocasého českého stříbrného lva a dalších erbů vlastních zemí) ještě odznaky zvláštního charakteru do té doby v Českých zemích nevídané, totiž točenice a ledňák, popřípadě kombinace obou.

Pro přiblížení výjimečnosti těchto symbolů českého krále je potřeba definovat pojem „heraldický odznak“ a poukázat na jeho specifika:

Pokud pomineme význam termínu jako symbolu hodnosti či úřadu, dostaneme se k námi hledanému smyslu. Von Volborth tedy definuje odznak jako heraldický symbol, který může nezávisle na erbu reprezentovat jednotlivce, rod nebo organizaci:

Zlaté rouno (zlaté ocílky a křesací kamen)

Používá se jako označení rodu, sídla nebo i oblasti a nosí jej příslušníci strany a sympatizanti jako poznávací znamení. To známe ještě z nedávné doby:

Největšího rozšíření má pak dodnes v Anglii, kde je označován jako badge:

Anglie

Skotsko

Irsko
(někdy doplněno o korunu)

Ulster
(Severní Irsko)

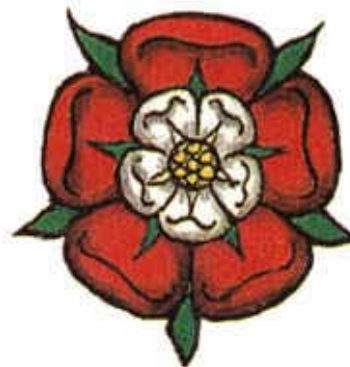
Buben pak doplňuje: Odznaky byly užívány hlavně služebnictvem velkých magnátů a různými stoupenci erbovníka, jelikož nemohli nosit pánův erb a vlastní neměli. První badge užil v Anglii král Jindřich II. (1157-1189) a zvolil si stylizovanou figuru *Planta genista* (lat. *genatae*), od níž bylo později odvozeno i jméno celé dynastie Plantagenetů. I další angličtí králové přejímali tradici tvorby odznaků:

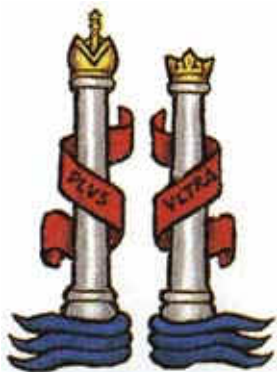
Richard II.

Jindřich V.

Jindřich VII.
(Tudorovská růže - spojení červené lancasterské a bílé yorské růže)

Co se teritoria Evropy týče, odznaky byly užívány spíše v její jihozápadní části,:

Karel V.
(Herkulovy sloupy - dnes po stranách státního znaku Španělska)

Burgundské vévodství

... kdežto v severovýchodní části se jedná spíše o raritu:

Řád Německých rytířů

Do dnešní doby je nejznámějším odznakem stále živý symbol Kanady:

Kanada

Při zaměření na území Čech pak vynikne trojí užívání odznaků – u Ludvíka Jagellonského – někdy vkládaný i do štítu,:

Ludvík Jagellonský

... jeho předchůdce Vladislava Jagellonského:

Vladislav Jagellonský

(ten svůj odznak užíval například i při polepšování městských erbů – viz Nové Strašecí):

Nové Strašecí

– u obou se tedy jedná de facto o vliv z Polska a konečně u krále Václava IV.

Český král Václav IV. (1378-1419) užíval dokonce tři variant odznaků souběžně:

- 1/ Odznak ledňáčka, jehož výklad je spojován s Kristem jako „Výměna peří“ či vzkříšení a který byl i symbolem věrné manželské lásky, kdy Alkyoné z Ovidiových *Metamorfos* (*Proměn*) byla proměněna v ledňáčka ze zoufalství nad smrtí svého chotě, krále Kéýka.

- 2/ Dále odznak samotné točenice (též zvaný věník či čechlík), tj. závoj svázaný do uzlu, který je metaforou pevného milostného vztahu – tzv. „uzel lásky“ (*fr. noeud d' amour; angl. love-knot*).

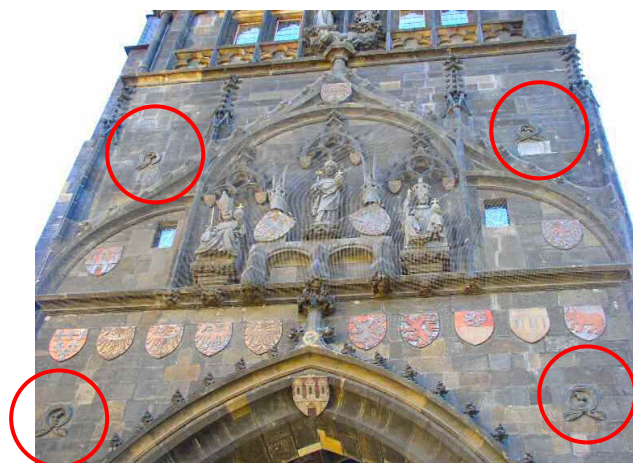

- 3/ A konečně odznak točenice, v níž sedí ledňáček, jako kombinace dvou předcházejících variant.

Doklad této varianty odznaku se nachází na Staroměstské mostecké věži Karlova mostu,:

Staroměstská mostecká věž

obdobný pak na pískovcovém vlysu v předkaplí hradu Točnick:

Točnick (erbovní galerie v předsalí)

- nad tzv. západní branou hradu je poté jeho kopie:

Točenice (*něm. Wulst; angl. wreath*) je věnec spletený z pruhů látky ukončený ozdobným uzlem:

– rozvinuté konce točenice jsou pak nazývány „felflíky“. Pokud se heraldická literatura zmiňuje o točenici, tak většinou v souvislosti s helmem nad erby šlechticů, potažmo helmy rytířskými. Čechlík pomáhal zadržovat v soubojích největší nárazy nepřátelských zbraní na ostré hrany přilby:

Převedeno do heraldiky: Slouží (podobně jako helmovní korunka) k zakrytí upevnění klenotu na přilbu. (Ve středoevropské heraldice může být točenice vynechána, pokud je žádoucí, aby ozdoba hladce přecházela v přilbu.) Taková točenice má většinou pět nebo šest závitů.

Točenice k nám přišly z Francie a z Anglie ve 14. století. Od nás je i s označením snad přijali Němci ve století následujícím (císař Bedřich III. roku 1463 v německém šlechtickém diplomu uděleném Ondřejovi ze Steinu připomíná „Totschenickh“. – Toto označení je pak zajímavé porovnat s německým názvem Točníka, sice „Totschnik“).

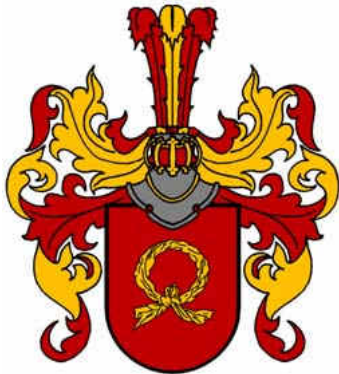
Točenice užívaná v poli štítu jako obecná heraldická figura již tak častá není, nicméně se už ve středověké heraldice vyskytuje. V Polsku se tomuto znamení říká „Nalec“ (herb Nalęcz) – na svém štítě jej nosila slezsko-polská rodina Dlúzkých z Dłużého, která zdomácněla na Moravě v 16. století:

Dlúzký z Dłużého

V Čechách nalezneme čechlík v erbu vladyckého rodu Strpských ze Strpí a Severského z Kuličkova:

Strpský ze Strpí

Severský z Kuličkova

Je zajímavé, že i italští Viscontiové, kteří dostali od Václava IV. (z titulu krále římského) vévodský titul, užívali také znamení věníku. V novodobé české komunální heraldice užívá figuru podobnou točenici ve štítě a na vlajce Kamenný Přívoz (o. Praha –západ), kde se ovšem jedná o „šátek sv. Ludmily“, jíž je zasvěcen místní kostel – i dle typu uzlu je zřejmé, že zde nesní splněna jedna z podmínek točenice a to, že uzel má být „ozdobný“. (Další zajímavostí je i to, že od roku 1563 náležel Točnick i Kamenný Přívoz jedinému majiteli, totiž Janu Lobkovicovi z Točníka.)

Kamenný Přívoz

Jako poslední užití točenice v poli štítu je nezbytné uvést erb Cechu lazebníků, který nese ve zlatém poli modrou točenici s ledňáčkem. Lazebnický znak byl udělen právě Václavem IV. Erb tohoto cechu je pak výchozím pro znak obce Točnick, neboť pouze u něj jsou nesporně určeny tinktury a zásah do erbu přímo Václavem IV.

Cech lazebníků

Obec Točnick

Od profesora Mazuta jsem obdržel v polovině července objednávku na vlajky hradů Žebrák a Točnick a zároveň budovy pivovaru. Po dalších jednáních vysoce intelektuálního charakteru, na kterých byly na denní světlo vyneseny palčivé problémy a až přímo nečekaná úskalí těchto symbolů, nakonec s konečnou platností vyřešily finanční možnosti mazutského platu.

Stručně – vypouštíme prapor pivovaru, protože by bylo na baráku prostě převlajkováno a správa budovy by nedokázala rychle instalovat tolik držáků na zmíněné vlajky. Schválně - představte si přímo krizovou variantu: Je státní svátek, volby do evropského parlamentu, obec má výročí od svého založení, zemřel slavný rodák a kastelán je přítomen v obci (a tak tedy i teoreticky na obou zříceninách). A to nechtějte, aby ještě přijela nějaká oficiální zahraniční návštěva na výměnný pobyt do obecního úřadu. K tomu si představte, že v obci přítomný kastelán navíc popíjí zde v baru a už musíte vyvěsit další vlajku... To znamená osm různých praporů, tedy několik hektarů látky, desítky párů rozbodaných rukou laciné pracovní síly z Mongolska, pracující v nevyhovujících prostorách za dálnicí u Žebráku... Ty nedozírné důsledky...

Nicméně vraťme se k oněm dohodnutým vlajkám, u nichž navrhuji rozměry stran v poměru 1:1, ne tedy jako standardně u obecných komunálních vlajek 2:3. To má výhodu jednak v vizuálním odlišení, úspoře materiálu a zároveň ten hektar prostěradla prostě líc vlaje.

Začneme u spodního, staršího hradu. Zde navrhuji využít symboliku nedalekého stejnojmenného města, které nese ve znaku další v Čechách ojedinělý heraldický kus, tzv. heraldického bastarda (tj. zvíře, které normálně neexistuje), totiž dvouocasého stříbrného lva s horní polovinou trupu medvěda:

Chápu tedy jako výhodné nějak zneužít této heraldické figury a přenést jí do vlajky spodního hradu. A to buď přímo v té podobě, jak je užita ve znaku sousedního města (ale pro odlišení bez volné bílé čtvrtě v horní žerďové části), nebo nějaké další varianty.

hrad Žebrák (návrh vlajky č. 1)

Příklad znaku města Ústí nad Labem ukazuje další možnost, totiž modifikaci hlavy českého lva.:

znak města Ústí nad Labem

Následující příkladu Johanna Gregora Mendela,:

VÝSLEDKY MENDELOVY PRÁCE

... nebrání nám poměrně nerušeně a nenápadně vyměnit hlavu lva za hlavu medvědí:

Tím nejenže poukážeme na své vlastenectví a odkaz tohoto slavného průkopníka moderní vědy, ale zároveň učiníme za dost odkazu nejen na hrad jako majetek českého krále nýbrž i znak města Žebrák, tedy na erb, který byl městu udělen Václavem IV., hlavním královským stavebníkem hradu.:

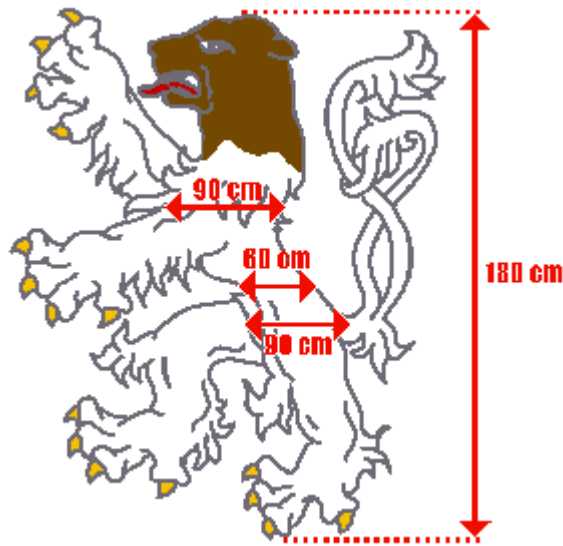
hrad Žebrák (návrh vlajky č. 2)

Zaměňovat půl těla medvěda ze znaku města Žebrák za půl těla lva a naopak nebo dávat medvědovi lví hlavu, bych nedoporučoval čistě z estetického hlediska, které se v tomto případě stává určujícím.:

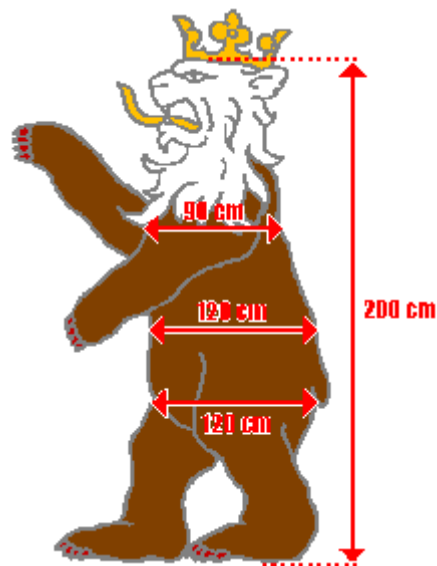

Pokud vneseme do heraldiky dnešní měřítko krásy, pak zjistíme, že tzv. Mendelova varianta medvědí hlavy a lvího těla splňuje současné požadavky vyjádřené čísly 90-60-90,:

... kdežto alternativní varianta se pak stává předstupněm věstonické krásy:

U vlajky hradu Točník je situace mnohem jednodušší. Při zachování rozměrů praporu a barev českého krále, lze odkázat na jméno hradu vnesením odznaku Václava IV., tedy ledňáčka v točenici. Vychází nám zde čtveřice barevných kombinací, kterou prezentují následující obrázky:

hrad Točník (návrh vlajky č. 1)

hrad Točník (návrh vlajky č. 2)

hrad Točník (návrh vlajky č. 3)

hrad Točník (návrh vlajky č. 4)

Poslední variantou vlajky může být (s ohledem na jméno hradu i možný návrh vlajky hradu Žebrák) červený prapor se samotnou točnicí bez ledňáčka:

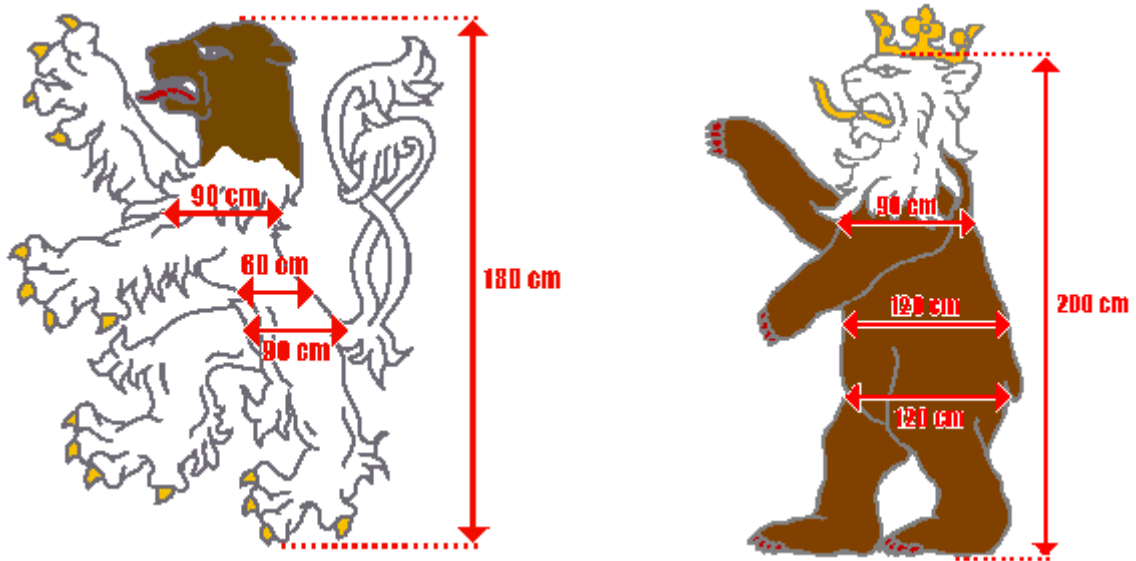
hrad Točník (návrh vlajky č. 5)

Hrad Žebrák by pak mohl nést (čistě v rámci doplnění) na červeném listu praporu samotného bílého ledňáka:

hrad Žebrák (návrh vlajky č. 3)

Pokud si znovu přiblížíme otázku „vhodných proporcí zvířat“:

... pak míry ledňáčka jsou plně zanedbatelné ...

